שנה ששית — HAMICPE — Nr. 7.

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יוצא לאור בכל ערב שבת

מחיר החתימה על „המצפה“ עם ההוספה הספרותית החדשית „רמת המצפה“:

באוסטריא-אונגריא:
לשנה . . . . — 7 כתרים
לחצי שנה . . . . . . 3 50 „
לרבע . . . . 1.75 „

באשכנז:
לשנה . . . . — 8. כתרים

ביתר הארצות:
לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

על „המצפה“ בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.
אין הנחה מהמחיר.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גדל השטח
ברכת מז"ט 60 הלר. בראש הגליון שני כתרים.
גליוי בודד 12 הלר.
המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו החדש, כ"א גם שם מקומו ומקום בית הדאר הקודם.
קאנטא של פאסטשעק נומר 76.918
האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:
„HAMICPE“
Kraków.
(בחוץ לארץ להוסיף: Oesterreich.)

קראקא כ"א שבט פ' יתרו תרס"ט — גליון ז. — Kraków, 12 Lutego 1909.

יט"א.

באספה האחרונה של ההסתדרות הטרטוריאלית — יט"א — בלונדון הודיע אחד מראשיה, כי תקותם למצוא ארץ לנודדים היהודיים עוד לא אבדה, הקומיסיות הגיאוגרפיות ו„הדפרטמנטים“ והלשכאות ויתר השמות המצלצלים עובדים את עבודתם, ובעוד זמן קצר ידפס דין וחשבון מפורט ואז יראה כל הקהל את עבודתם ופריה. „אנחנו — הוסיף מר שפילמן — לא הזרנו עוד מהצעה אחת נכבדה, שהציעו לפנינו, אבל מלבד הצעה זו יש לנו עוד שתים עשרה הצעות לישוב יהודי.

ורראשים הטובים האלה אינם מרגישים, כי הקומדיה הטריטוריאלית כבר הגיעה עד קצה וכי הגיע כבר הזמן, שיורידו את המסך; הם אינם רואים — או מעמידים פנים כאלו אינם רואים — שאותם המעטים מן העם, אשר נספחו עליהם בקוותם לישועה קרובה, זה כבר עזבו אותם, החברים הטובים והנבונים האחדים שהיו ביניהם, בראותם את הנפילה הרוחנית של המפלגה הזאת שהתחילה את עבודתה ברעם ורעש בתור אגודה, הרוצה להציל את עמנו וגמרה בהתרחקות מכל גרעין לאומי, החברים המעטים הללו יש שהדלו בכלל להתענין בעבודה צבורית ויש שחזרו בתשובה ושבו אל המפלגה הציונית, כל חלומותיהם ותקותיהם ע"ד ארצות ומדינות, אשר יתנו לנו במתנה גמורה, נתפוצצו זה כבר. הפרופסור מנדלשטם הודיע, כי ברוסיא אין המפלגה הזאת יכולה להתקיים, מפני שהיא אסורה מטעם הממשלה. ואין יהודי רוסיא „בתור אזרחים נאמנים יכולים להספח אליה“ (? — צ. ש.). ואחרי כל אלה יוצאים עוד השרידים האחרונים, שנשארו כרועים בלי צאן ודורשים את דרשותיהם באמרות מפוצצות והבטחות מוגזמות! לולא היה זה מעציב כל כך, אזי אמץ לב כזה היה יכל לשמש בתור חמר לקומדיה מענינת מאד! (מה מגוחכה היא הבשורה על אדות י"ג ברירות המע).

והמצב הזה, מצב הירידה וההתנונות של מפלגה, שמנתה בתוכה מספר רב של יהודים נאמנים, הוא מעציב מאד. התחלה התחילו לצלצל בראש נה בכל הפעמונים, בכעס וחמה התנפלו על הציונים „חולמי-החלומות“ והרעישו את הרחוב היהודי בצעקותיהם. „לחם נחוץ לעם — צעקו — היהודים נלחצים ונרדפים נעים ונדים לקצות התבל, לבקש פת לחם, ואתם הציונים מגישים להם חלומות בארץ-ישראל העומדת תחת שלטון יחיר אכזרי ועריץ“. ותכף ומיד התחילו לתת „להם“. יסדו ועדים וקראו להם שמות נוראים ומפחידים, ממש כאלו היו מוסדות איזו ממלכה, השתדלו למשוך אל הועדים את הרוטשילדים ואת יתר הנדיבים, וכדי שיואילו הנדיבים הטובים הללו בהסדם, להרשות שימנו אותם בתור ראשים וחברים, עקרו ושרשו מקרבם כל גרעין ותכן לאומי והעמידו את החברה על הצדקה בלבד „בשביל היהודים הנרדפים, שאינם יכולים או שאינם רוצים להתבולל“, ובראותם אחר כך, כי לחם עוד אין וגלי זרם הנדידה מוסיפים לשאת על גביהם עשרות אלפים יהודים לאנגליא, לאמריקה ולקנדה, וארצות חדשות ליהודים אינן נתנות עוד, אלא רק מדבריות שממים ורחוקים, האוכלים את יושביהם, התחילו פתאם לעסוק בפזור הנודדים היהודים, לשלחם לגלווסטון ולפזרם שנים שנים, שלשה שלשה במקום אחד, לבל תשלוט בהם הם ושלום עינא בישא!

ועבודת הפזור הזאת הלא היא העבודה החביבה מאז על אחינו המתבוללים באנגליא ואמריקה, היראים מפני התרבות הישוב היהודי והחזוק היהדות על ידיה, המשתדלים בכל כחותיהם לכסות על מוצאם ולגרש כל השד על קרבתם אל היהודים „הפולנים“. היהודים האלה מיסדים ועדים לפזר את היהודים, ואת העבודה הזאת קבלה עליה גם המפלגה „הלאומית“ יט"א! בזה הציגה כבר מצבה מגונה על קברה.

היהודי, הנודד לארץ רחוקה וזרה, נמשך עפ"י הרגשתו הטבעית אל איזה מרכז, אשר שם ימצא את אחיו. רחוק מדעת את שפת הארץ, שהוא בא אליה, זר למנהגיה ודרכיה, מלא פחד מפני הסביבה החדשה והחיים החדשים ונזקק למוסדות דתיים וצבוריים שונים — הרירו פונה אל לונדון או ניויורק או מרכז יהודי אחר. שם מבינים אותו, שם הוא פוגש מכירים וקרובים,

פיליטון.

עדיין הוא קוסובי...

(משיחותיו של חסיד.)

...בוראי, בודאי כלם קדושים, כלם בניהם של צדיקים יסודי עולם, זרעם של אבות גדולים מגיני הדור. כלם מקבלים השפעה מאותו הצנור של אורה, מאותו זיו השכינה, מאותו הזהר של כסא הכבוד, של ההוד וההפארה העליונה. נשמותיהם הטהורות, הנזירות מעולם-המעשה וגסותו והמפשטות מהבלי החומר, מתלחשות עם מלאכי-הטוב החסד, והרחמים, מחשבותיהם והרהוריהם, הנאצלים מן המאציל העליון, שאינם מטומטמים בהויות השוק ואינם מזוהמים בחלאת מעשי-חולין, עולים ומתרוממים, עולים ומגיעים עד לאותה הנקודה הגבוהה, שלאו כל בר-נש זוכה לתפום אותה..

... ועל התפלה הכל עומד. אך יש נוסחאות, רבותי. הכונה אחת, הרצון אחד, רק ה„תנועה“ אחרה. התנועה, זהו הסוד הגדול המיוחד לכל צדיק בפני עצמו... ובכן בנוסחא תליא מילתא. צדיק, צדיק ונוסחאתו. יש שקולו מתגבר כארי-נודם ומשתער בעזוז-פלדות דרך ז' רקיעים, ויש שבשיח-לחש הוא עולה ונוקב עד למדרגה העליונה. יש שבקריצה-עין הוא חודר עד המאור הגדול, ויש שבדבקות הלב הוא מתקרב עד להסוד הסתום יבלתי-מפורש...

ואין אני מרנן חס-ושלום אחרי דרכם של אותם הגבורים במסדרי-הסוד, על מנהגם המיוחד והשונה של צדיקי-העולם. אדרבא, כלם קדושים וכל דרכיהם יסוד להחסידות. אלא... וכאן מתחיל איזה שנוי.. הנוסחא... הנוסחא...

כי הנוסחא מטביעה חותמה לא רק על „הקול“, אך גם על שאר אברי האדם בבחינת „כל עצמותי תאמרנה“, הנוסחא משפיעה על הלב ועל המחשבה. כמו שאתה מרגיש ככה הנך חושב ובא לידי מעשה. מאליהן באות כל התכונות המסתגלות לאותה הנוסחא — ושולטות באבריך...

... וצריכים אתם לדעת, כי כבר זרקה שיבה בזקני, אך במשך כל ימי חיי הייתי מדקדק תמיד, שיהיו מעשי מכונים לאותה הנוסחא ומתאימים לה. מה שעשיתי ומה שחפצתי לעשות — לא נעשה מאליו. המיד היה לנגד עיני, כי הריני חסיד וויזניצי, הנני יונק מן השרש של תמימות ואמת...

אצילות ומלבות יש במקום אחר, פקחות וחכמה במקום אחר, אך מקור התמימות דוקא בוויזניץ...

... ובת-יחידה היתה לי, רבותי, חביבה מאד עלי, ממש „נפש, יחידה, תמה וכו'“. מן השמים נגזר עלי להעמיד זרע שאינו בר-קימא, ורק זאת האחת שנשראה לי למתנה. כשנתגדלה — והנה נערה גדולה בביתי ורציתי „לראות נחת“. ואז היה עדיין הצדיק הזקן — זצ"ל — בחיים. „בטלן, אמר לי בשחוק, שבא ממקור החניגה, נחת מרגישים“. מיד התחלתי מרגיש ומתגעגע למצא לה בן-זוג הגון.

ואז לא הייתי יהודי-נשבר כמו שהנני עתה. בעל-בית ברוך-השם, בר-מזל. מירושת חותני עליו השלום נשאר לי בית. מחוץ לעיר אמנם, אך בדרך המוליכה לוויזניץ, וזה יתרוני. עין בעין ראיתי יום-יום כי בדרך זו בא כל השפע. ערלים ונשותיהם ובני-ביתם נושאים מכל הכפרים צרורי תבואה ושאר-ירקות, מביאים הביתה ומציעים בכבוד גדול „קנה ר' יהודי“. רק לדבר אחד אני צריך: שדוך הגון, חתן, אשר ימלא מקומי בחסידות לאחר מאה ועשרים שנה. מעצמכם הבינו, כי נהגתי חומרא בעצמי ובקשתי אחרי מחותן שיהיה חסיד וויזניצי כמוני. ראשית: כאן אמצא „תמימות ואמת“, ושנית: „מעשי אבות סימן לבנים“. אך — כמו בצדיה — מכל הנכבדות שהוצעו לא נזדמן שדוך, שיהיה הגון ורצוי לי בנידון זה. כשהתאוננתי בפניו זצ"ל, כי השדוכים המתאימים לי באים דוקא ממחנה אחר, נחך ואמר: „סתם חסיד הרי זה בחזקת כשר וממשנין מקדש לקדש...“

... באותה שנה נשתדכתי עם חסיד קוסובי. ממילא המחותן היה חסיד, שנזדקן בקוסוביות. קצת פקח קצת ערום... אך לי היה עיקר ה„קרן“. ואותו

שם ימצאו את בית-המדרש ואת החברה או המפלגה החביבה עליו, ושם ירגיש את עצמו יותר בטוח. יש סביבה הנחוצה לו, יש לפני מי לשפוך את שיחו וצרותיו, יש עם מי להתחבר ועם מי להתיעץ. ההרגשה הטבעית הזאת יצרה מרכז יהודי חשוב כגיטו הנויורקי. למרכז הזה יש ערך לאומי גדול. קהלה יהודית גדולה כקהלת נויורק יכולה לברוא מוסרות לאומיים גדולים, שאין ביד קהלה אחרת ליסדם. עשרות אלפי המהגרים החדשים הבאים שמה עוצרים בעד ההתבוללות ושומרים פחות או יותר את התכונה היהודית אשר לגיטו הגדול הזה. בחיי המדינה מוכרחים להתחשב עם הכח הגדול הזה. גם נשיאי הרפובליקה עצמם מוכרחים בשעת הבחירות להביע את יחסם ליהודים. זה ימים ושנים, שנלחמים שם בעד אסור כניסה גמור ובכל זאת לא הונהג עוד היום הזה, מפני שהצעת החק הזה פוגשת התנגדות חזקה מצד היהודים. האפשר היה לעצור בעד ההצעה הזאת והתגשמותה לולא היתה בנויורק קהלה יהודית עצומה כזו?

ואיזה ערך לאומי יש ליהודים היחידים המפוזרים פה ושם באמריקה בקולוניות ובערים הקטנות והרחוקות? הימים הראשונים לבוא היהודי הנודד למקום כזה, שאין אחיו נחתים שם — הם ימים קשים מאד. חסרה לו החברה, הסרה לו מכיריו — יחיד ובודד הוא עומד בחברה זרה. אחרי עבור זמן מועט, כשכבר עלתה בידו להסתגל אל הסביבה החדשה, אל השפה הזרה ואל החברה החדשה — אז הנהו כבר אבד מדולדל בעמנו. פזור כזה מביא בהכרח לידי התבוללות. ערים הם היהודים, שיש להם פרמות (אחוזות שדה) באמריקה ואלה היושבים במקומות קטנים ורחוקים, שאין אף זכר ליהדותם.

ומדוע זה אין האיטלקים משתדלים לפזר את אחיהם ורבם ככלם נוסעים נויורקה והרבע האיטלקי הולך ומתגדל משנה לשנה? הפולנים נוהרים רק לשיקגא אל אחיהם, היפנים רק לקליפורניא וכן בני עמים אחרים משתדלים להרבות את בני עדתם, במקום אחר, כדי שיגדל כחם, ואנחנו צריכים להתפזר, כדי שנתבולל או שנהיה יחלשים ורפים ונירא מפני עלה נדף? ובשביל עבודה אנטי לאומית כזאת נוסדה היט"א!

השנים האחדות לקיום היט"א והתנוניתה תשמשנה לנו בתור הוכחה ומשען לצדקת השקפתנו. לחם לעם העברי תכף ומיד אין בידינו לתת. אין לנו יוב יהודי באיזה מקום, ואין לנו כלכלה יהודית לאומית, אלא תמיד אנחנו תלויים באחרים, והעיקר — בזרים ושונאים. לא המדבריות והמקומות השממים שבאפריקה, לא יתושי אוגנדה העוקצים עקיצת מות, לא מדבר ועד אל-עריש חסרת המים ולא מקסיקה הספרדית הקלריקלית תביאנה את הגאולה. לעבודה הלאומית בגלות אין עתיד מזהיר כלל. היא תביא, אולי, להתחזקות פנימית ולהרמת ההכרה הלאומית — אבל להטבה כלכלית השובה אין מה להכות. לנו יש רק עבודה אחת, עבודה לדורות, ליצור מרכז יהודי עם כלכלה לאומית ותרבות לאומית בארצנו ההיסטורית, שכל יהודי נאמן מתגעגע עליה, ולעבודה הזאת צריך הוא להקריש את כחו ומאדו. כל יתר ההצעות על ארצות ומדינות זרות הן חלומות שיתפוצצו מהר ויביאו מהר לעם העברי עוד נסיונות אחדים בלתי מוצלחים ותקות נכזבות חדשות.

צ. שרפשטן.

מצאתי פה כפי רצוני. רגילות הבריות להתל על ארס, שנמצא בו קימעא קימעא מכל וקוראות לו „עליה שער בית-הכנסת", ששם יש עלים בורדים מכל ספר. אים אנכי אינני סובל את ה„מומחים לגבי דבר אחר". מחבב אני את הארס, שנמצא בו שמץ מכל. „מעט צרי, דבש, נכאת ולוט", כמו ש.אמר. ואמנם החתן הזה, שבחרתי בשביל בתי, היה בר-מעלה לפי רוחי. אך ההגיתי אתו בפירוש, שעליו לנסוע מהיום והלאה לוייזניץ... משנין מקדש לקדש.

בקצרה: נסעתי אתו אל הצדיק הזקן ז"ל. הצדיק הסכים, תנאים נכתבו, חצי-הבית נהתי באדרבתא לנדוניא, ועשיתי ב"ה חתונה כ„אחד מן הנגידים".

ואחרי הנשואין? כן, אני וחתני נסענו תמיד יחדו אל הצדיק הויזניצי. ונדמה לי, כי קבל עליו חתני דרך „התמימות ואמת", חותם אנשי שלומנו.

... לאחרי זמן התחשבתי עם נפשי וראיתי, כי כבר מלאו ימי-עבודתי, הנני יהודי נשבר וחלש, וטוב לי עתה להנזר מהבלי העולם המסחרי ולהסתופף תדיר בצל החסידות. חתני הסכים לכך ובאנו לידי גמר: אני מותר על כל ההכנסה הבאה מן ה„שפע" שלי, הוא ישלם לי בשכר זה ג' כסף מדי שבוע בשבוע...

הא, אם מקיים חתני את התחייבותו?...

עדיין הוא קוסיבי...

הנוסחא, הנוסחא...

ראובן פאהן.

ענינים מדינים.

המיניסטריום החדש באוסטריא. הטשכים הרדיקלים נצחו במועצת הממלכה, הפריעו את העבודה בחצוצרות, בתפים, בגראגרות ובכל כלי נגון והביאו את יוצרי החקים לידי מהלומות והתאבקות בפעל, כמו בבית מרזח בכפרים. וגם בחוק סדרי הלשונות בביהם לא נהני להיעץ, יען כי מנהל המיניסטריום למסחר אמר, שבבתי הדואר קטנים מותר להשתמש בשפה הטשכית והם דרשו שיאמר, שיש להם הזכות לזה. אבל כל זה היה הואנה, לסגור את הבית, כמו שנסגרה מועצת מדינתם. וזאת השיגו, באשר גברה המגנינה והתקיעה בבית סגר ראש המיניסטרים הברון בינרת את הפרלמנט בשם הקיסר בתור סוף הססיון. כל ההצעות, האינטרפליות והבקשות וזכיות הצירים ומשרות ראשי הבית וסופריו — הכל בטל. רק הבחירות קימות, שאין צרך לבחור צירים חדשים. אחרי חדש ימים תפתח הממשלה את הבית ואם לא יהיה גם אז מוכשר לעבודה תבטלנה גם הבחירות, אז יגיר העם, אם יש לו חפץ בבאי-כחו שאינם עושים תפקידם. אחרי שלא הצליח הפרלמנט להקים לו מקרבו מיניסטריום חדש, הקים הקיסר בינתים בעצמו ממשלה חדשה, חציו מאנשי המפלגות וחציו פקידים. בינרת נשאר על מקומו בתור ראש המיניסטריום, כלומר מנהל הפוליטיקה הפנימית. הבארון הרטל נשאר על כנו מניסטר לעניני הפנים. וכן הפלדצייגמייסטר גיאורגי מניסטר לצבא הארץ ושלשת המניסטרים באי-כח העמים אברהמוביטש לפולנים, זאטשק לטשכים ור"ר שריינר לאשכנזים. מניסטרים חדשים הם: בילינסקי הפולני, שהיה עד כה ראש מנהלי הבנק האוסטרי-אינגרי, יהיה מניסטר לפיננץ, כמו שהיה בימי בדני. הגראף שטירגך האשכנזי מניסטר לחנוך ולדתות. ר"ר ווייסקירכנר האנטישמי, ראש בית הנבחרים, מניסטר למסחר. היכנבירגר האשכנזי מניסטר למשפטים, וורבא, פקיד במניסטריום, מניסטר למסה"כ, בארון שוואר-צענאו מניסטר לעבודה, המניסטריום לעבודת הארמה ימסר לטשכי ולא נודע עוד למי. נשיא הפרלמנט „רוצה" יהיה האנטישמי הזקן ר"ר פאטאי ובוראי יהיה.

הסרסור. בסכסוך אוסטריא וטורקיא רחתה אוסטריא את הסרסורים והפצה לדון עם טורקיא רוקא בעצמה בלי שליח. אך בסכסוך טורקיא ובולגריא כבר התערב סרסור ולא כסרסורות אוסטריא בין אשכנז וצרפת, שעשתה שלום ביניהן בועירת אלגזירת שלא ע"מ לקבל פרס. רוסיא, הנכנסת עתה כעבי הקורה בין טורקיא ובולגריא, מקוה לגמול פוליטי גדול בתור דמי סרסור. רוסיא באה בהצעה לשתי הממשלות הדלות: את טורקיא הובעה קל"ב מיליוני פרנק מיד בולגריא בתור כפר בעד המס, שהיתה צריכה לשלם בכל שנה, אבל כסף אין לה. ואני הובעה מידך דמי הוצאת המלחמה משנת 1878 יותר מן הסך הזה, הרי אני מקבל את חובך מיד בולגריא והיא תשלם לי לשעורין, לא אהיה לה כנושה. בזה פטורה את שלשים שנה מלשלם מניות הוצאות המלחמה. ההצעה הזאת לא מצאה אזנים קשובות לא בטורקיא ולא בבולגריא. טורקיא לכסף היא צריכה ובמחילת חוב ישן אין בידה בלום לע"ע. ובולגריא בודאי אינה יכולה להסכים. הרי היא העמידה את עצמה בסכנה להשתחרר מתחת עול הטורקים בתשלומי כפר בפעם אחת ואיך תקבל עתה על עצמה עול ארון חדש, כי הלא רק זאת כונת רוסיא, לשעבד אליה את ממלכת בולגריא, שתהיה לה כמו חיל חלוץ לפני גבול טורקיא בבוא שעת הכשר. הטורקים גם הם הבינו את זאת וממשלתה הציעה הצעה אחרת: את רוסיא, הסרסור הנאמן, אם באמת רוצה את בשלום בארצות הבלקן הריני מסלק לך תיכף ומיד את חובך אשר בידי, הלא הכפר של בולגריא ושל אוסטריא יספיק, אך בשלמי מיד את כל החוב שוה הדבר לך להעמידו על מחצה, סכום של יותר ממאה מיליון, אם ישלמוהו במניות קטנות במאה שנה, יהרבה ע"י רבית ורבית של רבית ליותר מכפלים. על ההצעה הזאת לא ענתה רוסיא עדיין. לע"ע נוכחה בולגריא, כי אין חפץ לטורקיא במלחמה ושלחה את חיל המלואים אל ביתם. רק הסרבים מתכוננים בשקידה למלחמה עם — אוסטריא-אונגרן והגיש עצומותיה אל כל הממלכות, כי היא דורשת הפרדת בוסניא מאוסטריא וחלק ממנה יהי לה, למען יהי גבולה נוגע בגבול מונטינגרא ובים האדרעי.

חוזה בין אשכנז וצרפת. ממשלות אשכנז וצרפת עשו חוזה בדבר מארקא. צרפת מתחיבה לקים את החלטת הועידה באלגזירה, שתהיה מארוקא ממלכה עומדת ברשות עצמה וזכיות כל הממלכות שוות בה, לעשות שם מסחר. אך זכות פוליטית לצרפת, להשגיח שם על השלום והסדרים בהיות גבולה נוגע בגבול מארוקא. בזה אשרה אשכנז את השפעת צרפת על מארוקא בתנאי שלא תהיה לצרפת זכות כלכלה מיוחדה. אחד מהסכסוכים הפוליטיים, שהרעישו את העולם ושהביאו עד כה את השלום בסכנה, בטל.

על המצפה.

מיטאמורפוזה.

כל המסתכל בעין בוחנת במה שנעשה ונאמר בין אחינו בארצות המערב ימצא בלי ספק, כי שנוי בכיר ורב-התוצאות נעשה עתה ברוחם ובדעותיהם על ארות היהדות ובכל השקפת עולמם, שנוי שאינה יכולה להתבטא היטב רק במלה הלועזית: מיטאמורפוזה ובלשוננו במראה יחזקאל הנביא, בעצמות המתקרבות אחת אל אחת ומתנשפות בבשר וגידים ועור, רק רוח אין עוד בהן. פרטי התמורה הרוחנית וסבתה יתאר חוקר הסטוריה כשיגיע לסופה ויוכל להתבונן על כלה יחד. לנו עתה רק להזכיר, כי החברות הגדולות של יהודי המערב, כי"ח (אליאנס), יק"א (עזבון הברון הירש). חברת העזרה של יהודי אשכנז, נהפכו לחברות לאומיות ממש, תחת שעוד לפני שנתים היו כל מעשיהן מכוונות לטמיעת היהודים ולמחית שמם מן ההיסטוריה. כמעט נוכל להחליט, כי אין עוד בין הח' עזרה האשכנזית ובין ההסתדרות הציונית ולא כלום מלבד השם ובהירת הפרוגרמה. גם כי"ח התחילה לחזור בתשובה והיא עושה בקרת בסדרי בתי הספר אשר לה במזרח, שלא יהיו עוד מכוונים למטרה הישנה, שראתה בה עד כה ישועת ישראל, כלומר בבטול ובאבדון. וכן גם בהנהגה הקהלות הגדולות בכל המערב יכיר כל המתבונן את השנוי הזה, הכל נוטה להתלכד, להתאחד, לגשת איש לאחיו. איזה כח מושך נעלם שולט בעצמות היבשות, המגישן אחת לאחת, לעשותן לגוף אחד, אם גם לעת עתה בלי רוח חיים. עסקן צבורי באנגליא (הרמן לנדא) דורש בפומבי הסתדרות כל היהודים ולהכנס בעבודת הארמה, למען ישובו אחרי כן להיות עם יושב על אדמתו. מיליונר

יהודי באמריקה (שיף) מתנדב חצי מיליון ליסוד בית למוד טבני בארץ ישראל, שאיפת יהודי אוסטריא לאגודת הקהלות, ההתחברות סוחרי היהודים באונגרן, התפשטות הציונות באונגרן המתבוללת הזאת ועוד סמני תחיה כאלה. כל זה אות הוא, כי האומה היהודית, המת המדומה, מתחילה להתעורר על אף אויביה החיצוניים והפנימיים, שכבר דמו, כי נפטרו מענשה של זו. — אל כל מחזות התחיה האלה נוכל לחשוב גם את נצחון הציר היהודי-המדיארי פאול שנדור בפרלמנט האונגרי נגד הממשלה. אולי בפעם הראשונה נצב ציר יהודי בפרלמנט האונגרי, לריב עם הממשלה ועם המפלגה השלטת בתור יהודי, אף שלא אמר זאת בפירוש ובעוז רוחו ובהגידו את כל האמת בפניהם נצח נצחון גדול עד שבסוף נאומו מצא עוז לקרוא לכל המיניסטרים בפה מלא: לא מלאתם חובתכם, לא עשיתם תפקידכם, ועתה לכו רדו! עזבו מקומכם! וזאת אמר בתור יהודי ובטענות על אדות אחיו היהודים היודע עד כמה היו הפוליטיקנים היהודים שקועים בטמיעה ובפשיעה בעמם בארץ ההיא, עד כמה עמלו בכל עת להסתיר צרכי היהודים וטענותיהם, הוא ידע להעריך את התמורה הכבירה הזאת ברוח הציר היהודי, שבודאי אינו יחיד. כאשר התחיל לדבר על אדות רדיפות הסוחרים היהודים ע"י הממשלה וחברות הקונסום, הנתמכות מאת כסף הממלכה לתכלית הריסת מצב היהודים, בקש נשיא הבית לטול ממנו רשות הדבור, כי ראה בזה הכסים חדש, שלא נראה עוד בפרלמנט האונגרי ובא עליו בתואנה, כי נטה מן הענין. אך מוכרח היה לשאול את פי כל הצירים ברוב דעות גרול החליט הבית, שידבר שנדור היהודי את דבריו הדוקרים כמחטים מלובנים בבשר המיניסטרים. רק המיניסטרים לבדם התנגדו לזה. והוא דבר על אודות בגידת הממשלה האונגריה בבני בריתה היהודים, אשר בגלילות הלאומים הזרים הם עושים תעמולה בשביל הלאום המדיארי ומוסרים נפשם ממש בעדו ובכל זאת מעמידה הממשלה המדיארית את האכרים ההם לאורבים ליהודים ועושה אותם לסוחרים ולמוזגים, לגזול לחמם של המדיארים בני דת משה ומיניסטר מדיארי בעצמו ובכבודו יושב בראש קנגרס של חברות הקונסום ההן ולועג לסוחרים היהודים וחורש עליהם להאבידם. הוא דבר על אדות „מדת הרחמים" הנוצרית, המתגלה בזה בתור אכזריות ורדיפה חנם ותשלומי רעה תחת טובה. דבר גם על אשר מעלילים על היהודים עונות, שהצוררים עצמם העוו. כי הצוררים אמרו על הדובר ועל הסוחרים היהודים. כי הם מגרים בני מעמד אחד בבני מעמד אחר (את הסוחרים באכרים) והוא הוכיח, כי אדרבה שליחי הממשלה סובבים בכל הגלילות, להסית את האכרים בסוחרי היהודים „הפושטים עורם" והממשלה עצמה חוקקה חקים להצר לסוחרים ההם וכאשר יקומו הסוחרים היהודים לבקש איזו עזרה, אומרים עליהם כי מעוררי מדנים הם. אמה בזאת אין הממשלה האונגרית רגילה לשמוע, כי שם סותמים ביד חזקה את פיות כל המעיזים להגיד את האמת, לכן אין ערוך שם לנצחון היהודי נגד הממשלה. וכל הסוחרים היהודים באונגרן הכירו את ערך הנצחון הזה של הציר היהודי וכבדוהו באותה הלילה באורים ובתהלוכה בחוצות קריה.

שטקר מת.

אבי אבות האנטישמות החדשה, המן המודרני, הכמר הפרוטסטנטי, כהנו של הקיסר האשכנזי, ארולף שטקר, מת בבוצן בטירול. הוא האיש, שהחזיר את שנאת ישראל לישנה, שהסיר את צעיף הלברלות מעל פני עמי אירפה וגלה אותם כמו שהם: צוררי החלש, טרכאי חלכאים, מבזי הזר, לוחצי הגר, מקנאים ביתרון אחרים, אוכלי ישראל ע"פ טבע החיה שבאדם וכל אלה בשם דת הרחמים והחסד, בשם מי שצוה לאהוב את השונא. בלשונו השנונה בטל את מדת הבושה, שהרגישו כבר העמים להציק לחלש באשר הוא חלש. את רבם זה הורידו האירפיים עתה הקברה. ה„נייע פרייע פרעסע" הקדישה לו מאמר גדול ונהנה גם לתלמידיו הווינים חלקם, שהכניסה את תורתו ונתנה לה צבע תקונים סוציאליים ואמונה למלכות, למען ינגנבו לבות העם וירכבו על כתפיו. ארגן האנטישמיים בווין מילל כדמעות שליש על רבו ומעטיהו כהאר הכבוד „לואינר הברליני". ודרך אגב הוא מחדש את כזביו הישנים וגדופיו נגד היהודים בלי בושה. ובחצפתו הוא מספר, כי הקיסר ווילהלם אהב את שטקר והסכים לפעולותיו. עתון חשוב אחר מוכיח, כי זה שקר נבזה, כי הקיסר שלח טלגרמה למורו ואומנו, יועץ הסתר הנפטר כדברים האלה: „לשטקר בא הקץ, כמו שראיתי מראש, כהנים פוליטיים הם הבל, נוצריות-סוציאלות היא פתיות המביאה לידי גאוה נפרזה ואי-סבלנות ושתיהן סותרות את הנצרות. על הכהנים לדאוג רק לנשמות העם ויזהירו על אהבה וחסד, אבל בל יתערבו בפוליטיקה, כי אין זה מענינם". משל רומי אומר De mortuis nihil nisi bene. אבל לצורר אוכל ישראל כשטקר, אשר הביא עלינו צרות רבות ועורר נגדנו את שנאת ימי הבינים בכזביו ובלשון רמיה, צריך כל יהודי לצעוק גם אל קברו את המלים, שאנו קוראים על עמלק והמן.

א. ב. וורנר.

מהמזרחי.

לאחינו החרדים הנכבדים! נתכבר בזה לתת דו"ח ע"ד פעולתנו מאז נועדו חברינו לאספה בפפד"מ בחדש אב תרס"ח. באספתנו זו באנו לידי הכרה ברורה, כי הדבר הכי נכבד המוטל עלינו הוא יסוד פדרציה מיוחדת עפ"י סעיף ב"ה של תקנות ההסתדרות הציונית, הממציא לקבוצה של שלשת אלפים שוקלים את היכלת להתאגד למטרה זו. מקרים ידועים, שקרו בשנים האחרונות וביחוד הפוליטיקה הקולטורית, שהתמכרו לה במדה מרובה ציונים אחדים רבי ההשפעה בקרב תנועתנו, יאלצונו לגשת אל התאגדות מיוחדת כזו ולהסתדר להטיבה אחת בפני עצמנו.

אולם השפעת המזרחי לטוב על התפתחות הציונות כבר נכרת במדה ידועה בכל פנות שאנחנו פונים ולכל עין, אשר תחפוץ לראות נבונה. בטרם החלונו לבצע את מעשנו זה עלינו להסיר את אבני הנגף, שהונחו על דרכנו ע"י ועדי המרכז הציוניים שבארצות אחדות (גליציא, רוסיא). הננו מכירים טובה לועד הפועל המצומצם וביחוד לראשו מר ולפסון, שבעזרתו עלה בידינו להתגבר על המכשולים ההם.

מתוצאות העבודה המזרחית ברוסיא נוכל רק להודיע, כי מרכז המזרחי ברוסיא הפיץ קו"ק נלהב בכמה אלפים אכסמפלרים, שהעידתו להשיב לתחיה ולכצרון את הסתדרותנו המזרחית הפורחת לפנים בארץ הזאת ונרדמה בשנים האחרונות עקב התנועה הרבלוציונית והמשבר הכללי.

בגליציא כבר רכש לו המזרחי בערים רבות חברים עובדים במרץ והוצאות טובות. מאונגרן הגיעונו הודעות מלבבות ומשמחות. בצרפת ובבולגריא עובדים חברים חרוצים אחדים ועבודתם הזריזה כבר הספיקה לעשות פרי. מארצות אשכנז, שויץ ובלגיא עדין אין לפנינו הרצאות מיוחדות, אך יכולים אנו להתחשב בארצות אלו עם מספר מסוים של חברים נאמנים. באנגליא ובאמריקה התעוררו חברינו משכבר הימים לפעולה חדשה. בא"י התאגדו — הודות להשתדלותו של הה"ג מו"ה ארה"מ פישמן אב"ד במרקולשטי, שבקר בקיץ העבר את ארץ חמדתנו — החברות המזרחיות הנמצאות שם לאגודה אחת כללית. מר י. מ. וינברג ביפו, מזכיר האגודה הכללית הנז', נכון בחפץ לב להשיב לשואליו דבר בכל הענינים הנוגעים לאה"ק.

מובן כי לא הנחנו ידנו מהעבודה הפנימית. בפקודת הכנסיה הפרנקפורטית נסעו שליחי המזרחי קלנה אל מר ולפסון, לבוא אתו בדברים ע"ד יחס ההסתדרות הציונית להסכון הנקרא בשם „גמנסיה עברית" ביפו ולמחות בכל תקף נגד מחשבת משק הקרן הקימת לישראל, לתמוך מכסף הקה"ק במכון הזה, אם לא יחנך את תלמידיו ברוח תורתנו הקדושה. עפ"י הצעת מר ולפסון הרצינו את דברינו בנדון זה במכתב להזכיר (מימורנדום), שהוכחנו בו את אפיו האנטי-דתי של הגמנסיה הנ"ל במופתים ברורים הנשענים על העודות נאמנות. תשובת הועד הפועל המצומצם עוד לא באה.

בשימת לב מיוחדת פנינו אל הרעיון לכונן בא"י בית ספר תיכוני ברוח תוה"ק הכתובה והמסורה. כבר נוסד ועד, שהעודתו להוציא את הרעיון הזה אל הפעל ואשר נספחו לו אנשי שם מחררי א"ץ אשכנז. בקרוב יחלו ליסד ועדים מקומיים בארצות שונות. המו"מ אדות הקמת בי"ס חדש ביפו אי לקיחת ביה"ס „תחכמוני" הקים שם לרשותנו, עומד להגמר בקרוב, נקוה בי יחישו חברינו עזרה מספקת ימכיננו החדש.

אמנם מה שנכבד ונחוץ ביותר בשעה זו הוא רכישת חברים וקבוץ שקלים, הזרם הקולטורי-הציוני הולך ומתגבר מיום ליום ואיש כהרצל אין לעצור בעד שטף גלוי. המנהיגים הציונים ברובם הגדול אינם רואים במזרחי, כהמנהיג המנוח בשעתו, „צבא-החלוץ של הציונות" — המה נלחמים בנו ויחשבונו „לנסוגי-אחור קלריקליים", מפני שאין לנו חפץ ביהדות לאומית-גרידא, אלא מאמינים אנו, כי „ישראל ואוריתא חד הוא", כי אמיץ הקשר בין ישראל ותורתו הקדושה, לא יותר ולא ינתק לעולמי עד! לא נסוגי אחור אנחנו וגם לא קלרקליים, אבל נלחמים אנחנו בעד קיום היהדות הקשורה בדתה כשלהבת בגחלה. מלחמתנו היא התאבקות היהדות עם קמיה בנפש. הדת היהודית והקולטורה הזרה מתאבקות על דבר ההשפעה על ההסתדרות הכללית, ותוצאת המלחמה הזאת תכריע את הכף לקיומה של האומה או לחרבנה והתערבותה בשכניה, העמים המזרחיים או המערביים.

כל שקל ושקל אשר ינתן על ידי המזרחי הוא תעודת אמון להמפלגה, החפצה בקיום האומה והנאמנה לד' ולעמו — להמזרחי — וכל שקל אשר ישקול ציוני חרד לא באמצעות המזרחי, היא חתימת ידו תחת תעודת העניות-בדעה שלו. כי מעיד הוא על עצמו, שלא ידע, כי מחזיק הוא עי"ז גם בידי דשיאפים להריסת היהדות, וכי אינו מכיר את הסכנה המרחפת על היהדות בכלל והציונית בפרט מהציונות הקולטורית הברלינית. בשאיפות ההן נלחם לא רק בשביל שהן מתנגדות לדעותינו הדתיות, אלא גם בשביל שעלולות הנה לדעתנו להרוס כליל את אשיות הציונות. דברינו אלה מכוונים ביחוד כלפי אותם הציונים החרדים, המתאמרים לפעול לטובת היהדות המסורה בקרב הציונות מעל לגבול המזרחי.

הננו משחרים אפ'א את חברינו בכל הארצות, לקרבה בזריזות אל מלאכת קבוץ השקלים, בכדי שתשלם עבודת הסתדרותנו ברבע שנה לפני הקונגרס העתיד להיות כנראה, בחדש תמוז או אב, ונוכל להכון בעוד מועד לקראת הבחירות. בעבודתנו זו אל-נחת מקול מתנגדינו הקולטריים, גם אל-נשע אל דברי יריבנו במחנה אחינו החרדים, שלדאבון לבנו הנם סתומי-עין מול דרישות הזמן היותר נחוצות ואינם יכולים להעריך בראוי את יקר פעולותינו, אדרבה, ההתנגדות, שהננו פוגשים בה על דרכנו. היא תוסף לנו עז ותעצומות בעבודתנו. ואמנם השעה צריכה לעבודת המזרחי, כי תנועה ציונית, אשר לא תשיב את הדוגלים בשמה אל היהדות העתיקה האמתית, היחידה, אין לה בעינינו זכות-הקיום וסופה להבטל.

אבל היום קצר והמלאכה מרובה. ע"כ הננו פונים בבקשה כפולה ומכופלת אל כל חברינו: השתדלו נא בכל מאמצי כחכם בדבר קבוץ השקלים, החובה על כל יהודי האוהב דתו ועמו, אם חסיד הוא או סתם חרד, לתת את השקל הציוני באמצעות המזרחי, גם אם עמד עד עתה סנגד להציונות. השקל יהיה מעתה בלי מודד לרוח העם, אם היא בעד או נגד קיום היהדות והדת.

ואך ברבות מספר שוקלינו, אך אז יהיה לנו הכח לדרוש מהקנגרם ומהועד הפועל, למנות גם באי בחנו בין חברי הועד הפועל ויהיו דברינו נשמעים בועידה השנתית ובבל המוסדים הציונים וגם נוכל לפעול על חנוך הדור הצעיר בארץ ישראל ובחוץ לארץ שיהי ברוח המזרחי. רק אז נשיג ברצות ה' את מטרתנו. פנקסי שקלים הננו ממציאים לחברינו במספר הדרוש, ומבקשים יפנות ע"פ האדרסות הרשומות לכטה.

הבה, אחים, נגשה אל עבורתנו!

לשכת המזרחי בלידא
J. J. Reines, Lida Russland.
לשכת המזרחי בפפד"מ
Dr. J. Feuchtwanger
Frankfurt a. M. Allerheiligenstraasse 3.
לשכת המזרחי בקיליביא
Osias Fadenhecht, Kolomea.

Palästina: Herr J. M. Weinberg, Jaffa.
Deutschland: „ B. Stern, Frankfurt a M. Waldschmidstr. 121.
Schweiz: „ Ch. Eiss, Zürich III Müllerstr 69.
Belgien: „ R. Chon, Antwerpen, rue de la prowince Süd 117.
Frankreich: „ E. Buhler Paris, 12 rue d hauteville.
Bulgarien: „ Ch. M. Krispin, Haskovo
Böhmen: „ S. H. Lieben. Prag 187 V.
Oesterreich: „ A. B. Werner, Wien I Landesgerichtstr. 20.
Ungarn: „ Leopold Lebowitsch, Budapest Vamhaz-Körut 5, I 3.
England: „ H. H. Levi, Leeds, 30 Bridgestr.
Amerika: „ Rabbi Esterson, New-York, 119 Norfolkstr.
„ Mordecai M. Kaplan, New-York 117-111 E 85 Str.

פיליטון קטן.

מרפש הקהלה.

סופר אחד אמר: אלו הן השפות המתהלכות בארץ: „שפה שקר, שפת רמיה, שפת חלקות ושפת חנף", ואלו הן השפות המהות: „שפתי חבמים, שפת אמת, שפה לנאמנים, שפה ברורה". את הדברים האמתים האלה אזכור בשעת אגיטציות של בחירות, בראותי את התבולות המרמה ואת ההבטחות החמות, שבלן בשלג דאשתקד.

שנים מי יודע? שתים אני יודע; שתי בחירות שהיו עתה בקראקא, אחת בחברת „בקור חולים" ושנית ב„תלמוד תורה". היו אמנם בימים האחרונים בחירות רבות בחברות מעטות, אגיטציות גדולות בחברות קטנות, ונבחרו גבאים, בלי עין הרעה, כלם אחוזי חרב לה"ר, מלומדי מלחמת אחיזת עינים, איש חרבי, על ירבו מפחד, פן חס ושלום ינצח השני (אוי לאותה בושה!) בל אחד הוא ואפסו **עוד**.. מבול של בחירות. העסקים, ברוך השם, פורחים — באויר — בשושנת יעקב... אבל אנכי רוצה לדבר הפעם רק על שתי בחירות: ב„בקור חולים" „ובהלמוד תורה".

ובך נוהגים באגיטציות: יש עושים תעמולה בשאון ורעש, מספרים מה שעשו ומבטיחים מה שיעשו הבל מצלצל בפעמון הגדול ובאים המבקרים (הרוצים להבחר ולהנות מלויתן) כהני עכברי רשיעי, בודקים בחורין ובסדקין עד שימצאו איזי פגעים ומרעין בישין. ויש עושים הבל בחשאי, במחשכים, בחדרי חדרים ובסודות שאין מגלין אלא לצנועין. שלשים יום לפני הבחירה ראינו כבר ברוזים בצעקה גדולה ומדה, „להוציא ישן מפני חדש", הגבאים הישנים ב„בקור חולים" מפני הגבאים החדשים. אז הפקחנה עיני עורים, אז הרון לשון אלם, עקרה תלד שבעה ובלי חבלי לדה, בל גבן יהיה למישור, ואפילו ח„מרוח אשך" לא יצטרך לאבנט... האגיטציה היתה גדולה וחזקה, ההתלהבות רועשת עד לב השמים, והבל בשם שני המאורות הגדולים: הד"ר איגנאצי לנדא והד"ה גראם אבות הדמוקרטים, בשמם נגשו אל כל בוחר למול פהקאות הבחידה בחשאי, אף ע"פ שבווארשא ובלודז ערערו הדמוקרטים על המילה ואמרו שהוא מנהג ברברי... סוף סוף נבחרו גבאים חדשים ב„בקור חולים". סימן טוב ומזל טיב. אשריך ישראל, אשריך עיר קראקא, שזבית לגדולה, יעלזו החולים בכבוד, ירננו על משכבותם.

ואנכי, הנני מודה על האמת, בי ספק גדול לי בבחירות, אם הכל לשם שמים. אני יודע, בי גם בבחירות ראשי הקהל חשבו רבים מ„התלויים בבלתי תלויים", שאם רק המה יבואו לחדר הקהל, מיד יבוא „משיח". וביון שעלו לגדולה — העולם במנהגו נירג, בא פורה שר של שבחה וסטר על חטמם והכל נשאר במקדם, חוץ ממה שהוסיפו לבל בע"ב איזה סכום, שליש או מחצה, על מם הקהלה. ורבים מרגישים את הלחץ, לוחצים השפתים ומתבישים למחות בגלוי, ומהרהרים אחרי הראשים החדשים: זאת תקנהם שתקנו!

והגבאים ב„תלמוד תורה", להם מדה אחרה. הם עושים העמולה לא בקולי קולות, בי אם בחדרי חררים. ולולי עתונו של הד"ר גרום, העוסק בשקידה בהלבות תלמוד תורה, לא ידעתי מבחירה זו בלל.

ליצני הדור אמרו, בי הועד של הבלתי תלויים מוכרח לפשוט רגל לנושיו, אחרי שאין לו לחלק כל כך מנדטים בשביל כל עסקניו ועוזריו ועוזרי עוזריו. במועצת הממלכה, בועד המדינה, במועצת העיר ובחדר הקהל אין עוד מקום פנוי לכל רודפי הבבוד. אבל יש עצה, עוד יש חברות בקראקא, ושם יהיה כדי חלוקה. הבה נתחכמה, לא נבוא במבובה. הגבאים ב„תלמוד תורה" אינם טיבים, אינם ראוים לאותה אצטלא", ובכן... נלך ונכבוש... הו-ר-רא...

אבל פקחים היו הגבאים שם, הם בצרו להם מקום נאמן ותזק יותר מפורט-ארטור, בי סעיף אחד יש בתקנותיהם, שהם בעצמם ימנו ב"ה קנדידטים, ומהם על הבוחרים לבחור. ישמעתי אומרים בי נם גדול היה שם בבחירה, גם של פך השמן, שמצאו בקלפי מאה ושלשים קולות, אעפ"י שהיו רק במאה בוחרים.

מספרים על חכם אחד, שפעם בא אליו איזה גבאי ביהב"נ, לשאול בעצתו, אם יעזוב הגבאות אחרי שחושדים אותו, בי אינו נקי כפים. „ומדוע אתה רוצה להשאר הלאה?" שאלהו החכם. „יען מאז שאני עוסק בצרבי צבור העשרתי", השיב הגבאי. „ובכן, שמע נא בני", ענה החכם, „אתה הובל להשאר הלאה, ולמה שחושדים אותך אל תשית לבך. אם תראה איזה עוסק בצרכי צבור, שאין לו שום פניה צרדית והונאה עצמית תובל לברך „ברוך משנה הבריות". מאז שברא הקב"ה את הגן-עדן ברא בראש השורות העליונות כסא זהב, בסא רם ונשא, בעד עוסק בצרכי צבור באמונה. והבסא הזה הוא מלא אבק, יען לא זכה איש לשבת עליו"... וה„בלתי תלויים" חושבים להושיב על כסא רם ונשא הזה אחד משלהם...

מסופקני מאד.

הבל צפוי והרשות נתונה לבקר, אדרבא בקרת נחוצה „ולולא היו לי מתנגדים הייתי מוכרח לברוא אותם", אמר ביסמארק, אבל במה דברים אמורים? בתנאי קודם למעשה, שהמבקרים הצועקים על ההנהגה הישנה ימחלו על כבודם, לא יחלקו ביניהם השלל. וכיון שמבקרים ואומרים „לחיים אבי", „לחיים אחי", „זה שלי וזה שלך", מיד חושדים אותם... למה הדבר דומה? בפרי אחד זכה פעם לגדולה להבחר לגבאי בביהב"נ. ביון שעמד בשבת הראשונה אצל ספר הורה, אמר להחזן, בי יקראהו ל„עליה הראשונה". „הלא אינך בהן?", התפלא החזן „ומה איכפת לך, שבת שלי היום", ענהו הגבאי. וביון שהגיע לעליה שניה צוה לקרוא את אחיו. „הלא איננו לוי", התפלא עוד הפעם החזן, והגבאי השיבו: „עליך לעשות בפקודתי, הלחנם „גבאי" אנבי?" וביון שהגיע לשלישי צוה לקרוא את עבדו, החזן התרגש וסרב לאמר: „הלא „כהן הוא?" „ההיה לי לקרוא את עבדי בתחלה לעלות להורה?" ענהו הגבאי החדש.

„לחיים אבי", „לחיים אחי", „שמור לי ואשמור לך", בלנו נזבה בגבאות, אך שקדו להיות חברים לכל החברות!... אף באחת מהן לא יפקד מקומכם!

קראקא. שמואל הבהן שפירא.

מכתבים מערי המדינה.

קראקא. דבר נפלא ראינו פה וענג אין קץ התעננו באספת החברה „יסוד ב"ס עברי". התלמידים נבחנו ומה גדלה הפליאה! ילדים בני חמש ושש שנים שלא ידעו עד כה אף צורת א', למדו בארבעה חדשים בב"ס זה יותר מאשר ילמדו בחדר בארבע שנים, בלי גוזמא. כל הילדים קוראים עברית ע"פ דקדוק ומבינים ומספרים מה שקראו. כלם יודעים לספר עברית ספורי ס' בראשית בע"פ. מלבד ספורי ספר התמוד ושירים בע"פ. בלם בקיאים בדינים הנוהגים יום יום ובים הוגים בחפץ לב בספרים עברים, אף שהם לומדים שם גם פולנית בבבל ב"ס לעם. הנאספים לא ידעו די תודה למנהלי הח' ולמורה העברי מר משה ראט.

אב.

מכתב מאונגרן.

שאלת חלוקת הבאנק האוסטרי-אונגרי מנסרת עתה בעולם הפוליטיקה שלנו. המיניסטרים אצים ורצים מבודפשט לווין ומווין לבודפשט ומבקשים דרך לחלץ את עצמם מן המצר, אבל המבוכה התגבר והגדל מיום ליום. אמנם ספורים הם ימי ממשלת הקואליציון. וסוף כל סוף תספה גם הוא בעונה, אשר עשתה יד אחת את הקלריקלים, לברוא חקים מעיקים ליהודי ארצנו. הממשלה הנכחית בשום אופן לא תובל להחזיק מעמד עוד, אחרי שאין בידה למלאות את חובתה ותפקידה בדבר החוזה, אשר עשתה עם המלך בעת לקחה את רסנה בידה. את הצעת החוק בדבר התקון סדר הבחירות, אשר הוא הסעיף הראשי, והציר שעליו יסוב החוזה הירוע עם המלך, נאלצה להסיר מעל שלחן הפרלמנט, ועתה גם מפלגת הפרוד, אשר היא רוב בנין ומנין בבית הנבחרים, מניחים לה מבשולים על דרבה. המפלגה הזאת, אשר היתה עד עתה מפלגה שרטת, פנתה פתאום ערף לה והיא עושה העמולה נגד וועקערלע ואנדראשי, אשר לא יאבו לוהר על נקודת מצבם הפוליטית בדבר הבאנק הבללי. המפלגה השלטת הזאת ובראשה נשיא בית-הנבחרים יוליום יושת, אשר לדבריו יתנו חבריו אזן קשבת יותר מאשר לדברי קושות, ידרשו בחזק יד את פרוד הבאנק הכללי, והראשון, אשר נתקבל בימים האחרונים לראיון בפני המלך, לא ידע בשת, להעיר את המלך, שפרוד הבאנק הוא רצון העם המאדיארי בלו, ואם עמלם בדבר הזה יעלה בתהו, אז לא יובל הפרלמנט לעבוד הלאה עבודה ריאלית, כי רוב צירי הפרלמנט יקחו עוד הפעם את בלי נשק האבסטרוקציון לידם; בעוד אשר אנדראשי וועקערלע מנקודת מצבם הפיננצי בשום אופן לא יאבו להסכים לפרוד הבאנק, באמרם, בי גם בלא זאת המצב הבללי האונגרי רעוע ביותר וחלוקת הבנק יגרום משבר בללי לפיננץ האונגרי. כן ישנם חלוקי דעות גם בין המניסטרים העומדים על יסוד הפוליטיקה של ממלבה כפולה משנת 67 ובין המניסטרים ממפלגת הפריד משנת 48. נקל לראות מראש, בי תוצאות הקטטה תהיינה התפטרות הממשלה, מבלי אשר גמרה את משלחתה בדבר התקונים, אשר התחיבה בפני המלך.

אנחנו היהודים לא רק שלא נבכה על מפלת הממשלה, כי גם נשמח על התפטרותה, אחרי שלרגלה נשא רוח גם את התחברות המפלגות, אשר במשך ימי ממשלתה לא רק שגברה האנטישמות בארצנו, בי גם החקים המעיקים, אשר בראו רק לנגדנו, דשמם בבר נבר וסבנה גדולה נשקפת לענפי פרנסות היהודים בארצנו.

פקידת האפיפיור, אשר על פיה נאסרו בארצנו נשואי-התערובות בין פרוטסטנטים וקתולים, העלתה אבק רב ובמחנה הפרוטסטנטים, שהם חלק העם

החשוב באונגרן, קם רעש גדול והתמרמרות עצומה נגד האפיפיור והכנסיה הקתילית. כל הערים מוחאית בגלוי נגד הגזרה הקשה, העלולה להשבית את שלום הכהות הדהיות. בבית הנבחרים ובבית האצילים ערבו אינטרפלציות להמניסטר לחניך ולדתות, והאחרון הבטיח, שישהדל ברומא. אבל ספק הוא אם הבטל הגזרה. ראש הכנסיה הקתולית באונגרן הקרדינל זואשארי בראותו את הסכנה המרחפת על שלום העם, השתדל גם הוא ברומא ועלה בידו לפעול לבטל את הגזרה לפי שעה לשנה אחת.

התנועה הציונית הולכת ומתפתחת ותופסת כבר מקום חשוב בארצנו וכובשת את הקהלות החרדות, למרות המכשולים, אשר שונאינו ומנדינו מכפנים מניחים על דרכנו ולמגנת לב הרבנים המחרימים דבשנו לנו במשך שלשה חדשים — כפי אשר אמר לי עורך העתון „אללג. יוד. רונדשוי" מר לעבאוויטש, נשיא המזרחי באונגרן — שש מאות חברים מבין החרדים, השוקלים את שקל המזרחי, גם החברות מהדבות הודות למר לעבאוויטש, אשר את חייו ומאדו הקדיש להרעיון הציוני וכל קרבן חמרי ומוסרי לא יוקר בעיניו להביא על מזבח אהבת הלאום והציונות. למרות טרדות עסקיו יסע כפעם בפעם אל ערי המדינה, לישאת מדברותיו לטובת הרחבת הרעיון הציוני ולעשות נפשות למזרחי. ואחרי שהוא לא רק דרכן מצוין, כי גם יהודי חרד לקיום היהדות, יעשו דבריו רושם נמרץ על השומעים החרדים ויהיו גם הם לציונים נלהבים. יש לנו שלשה עתונים ציונים וביניהם ה„פרסבורגר יודישע צייטונג", אשר עורכה הוא מר בעטעלהיים הציוני הנלהב הידוע. — מספר הציונים יתרבו מיום ליום, כי מרכז הסתדרות הציונות התעוררה משנתה הליהרגית והעביר עבודה הדירה באמונה ובשלמות, ומיום אשר בקר מר ו ל פ ז ו ן את ארצנו נראו אותות חיים במחננו, כי הוא הפיח רוח חיים בעצמות היבשות, והלאומיים התעוררו להתחיה. יש לקוות שגם תקנות ההסתדרות האשרנה ע"י הממשלה והתחיל להתחשב עמנו, בעוד אשר עד עתה הביטה על התנועה הזאת בעין רעה והניחה מכשולים על דרכה. ספר הזכרון, אשר שלחה הנהגת ההסתדרות להממשלה, לבית-הנבחרים, לבית האצילים ולכל צירי הפרלמנט, יגולל את האשמות, אשר שמו על ציוני אונגרן, שאינם פטריוטים, ויתאר בשרד נאמן את ההנועה הציוניה, שאיפותיה ומטרותיה. כפי שנידע לי ממקור נאמן עשה רושם נעים על הממשלה וצירי הפרלמנטים. החוברת הזאת היא כמובן בצנינים בעיני שונאינו בקרבנו וביחוד כעיני עורך העתון דאינגרי ליהודים הנאורים „עדיענלאָשענ" (אחדות), אשר במלחמה נגד הציונות הוא הולך שלוב-זרוע עם שונאיו הארהודקסים. בעתונו שפך את חמתו על הציונים, „אשר לא ידעו ב ש ת" להפיץ חוברת בזו ־ין האצילים, „להבאיש את ריחנו בעיני הממשלה", ומכיון שבא לכלל כעס בא לבלל שטות, באמרו שמן הוא והלאה צריך להשתדל אצל הממשלה לנעל את שערי העיר בודפשט בפני האדון זלפזון, כי היא עושה את יהודי אונגרן לבוגדים בעמם ובארצם. זה האיש ר' מרדכי רוזענפעלד ממחוז סאבאלטש, אשר שנה את שמו למאקם סובאָלטשי ואשר לפנים נשא פאות ארוכות ויצא במחול את החסידים בוואַרדיין הקטנה, פתאום נהפך לאח נפשע והיה לעורך עתון המתבוללים ולוחם מלחמת אובלי ישראל נגד הציונות והיהדות, אבל לשוא יעמול להקטין את ערך התנועה הזאה, כי לשמחת לב כל חובבי ציון עתיד גדול נשקף להציונות דוקא בארצנו.

בקראי ב„המצפה" גליון 3 את המכתב מאמריקה, דמיתי, שרק אמריקה הוא ארץ הפלאות בנוגע לרבניה. עתה נוכחתי, בי לא יחידה היא במינה, כי גם באונגרן ישנם רבנים ארתודקסים ונאורים, אשר בקיצוניותם יוכלו להתחרות את הרבנים באמריקה. כן למשל הכריז הרבי ממונקאטש לפני חג הסכות העבר אסור וחרם על אתרוגי א"י, ואמר, שהמברך על אתרוג א"י הוא נותן יד לפושעים הציונים ומסייע ידי עוברי עבירה, ובא לידי מסקנא, שעפ"י התורה אסר לברך על אתרוג א"י, שהוא מציה הבאה בעבירה... והא לכם הקצה האחר.

בקהלה הנאירית בשטוהלווייסענבערג, עיר מלאה אנטישמים, מכהן בתור רב הד"ר ש. אחד מגדולי הרבנים הנאורים באונגרן. בעיר הקלריקלית הזאת ההתבוללות לא תוכל לתפוס מקום, למרות אשר יהודי העיר ימירו שמותיהם בשמות מדיאריים ויחללו כל קדש. והרב, אשר את טובת קהלתו ידרוש, מצא בכל זאת אמצעי להשגה מטרתו להתבוללות אנשי עדהו בין שכניהם המדאירים. אשתו הרבנית, אשר כשרון ספרותי לה, כתבה חזיון=טיאטרלי בעד התיאטר העירוני. בשבא ליל החזיון נתמלא התיאטר אנשים, נשים וטף, איש לא נעדר, לא רק יהודים יושבי העיר, כי גם מהמחוז נהרו המונים המונים מאחינו להתענג על המחזה הזה, גם הקלרקלים והאנטישמים באו לראות את הפלא: רבניה פועלת בתיאטר. ומעיני היהודים התנוצצו שביבי שמחה ונאוה לבואם. בעת החל השחוק על במת-ישחק עלתה גם הרבנית מקושטת בעדי עדים על הבמה, להתראות בפני ההמון יבל העם קראו: תחי הרבנית! ואמות הספים נעו מקול רעש מחיאת כפים. אם ההתלהבות העצומה בגלל הדבר המוזר עשתה פעולתה או יופי פניה, זאת טרם אדע. גם האנטישמים והקלרקלים היו שבעי רצון מהרבנית והכרת פניהם של היהודים ענתה בם, שמאושרים הם. בלילה הזה נגה אור ליהודי ווייסענבערג וגם פני הרב היו מראה כהן, ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה יהודית מימיו. ומדוע לא, אם אין באים לשמוע דברי הרב, יבאו עכ"פ לשמוע דברי הרבנית! אבל לא רק קהלת ווייסענבערג שמחה, כי גם ר' מרדכי סאָבאלטשי שמח שמחה גדולה בהקדישו בעתונו „עדיענלאשענ" לכבוד הרבנית מאמר מיוחד ובתוך שאר דבריו הרימה על הנם באמרו שרבנית כזו תוכל להיות למופת לכל בני ישראל, אולם לשוא היתה טרחתו של הרב והרבנית, כי ימים אחדים אחרי המקרה הזה התנפלו שלשה אצילים מנכבדי העיר על היהודים בבית=הקוה ואת יהודי אחד הכו לפי חרב.

סוף כל סוף בא קץ להשערוריה במאראש-וואשערהעלי. כפי הודעת העתונים נתנה הקהלה להרב בהוד כסף-ההפטרות חמשת אלפים בתרים, וקהלת בודאפשט הנאורה נפלה על המציאה הזאת, וקבלתהו לרב באחד בתי התפלה שלה.

סאטמאר — ש מ ע ו ן ל י ם ע ר.

מכתב מבלגיא.

אנטוורפן. ביום ה שבוע שעבר בערב התאספו פה בהיכל הברזה חברי המזרחי ליום השקל. יותר מת"ק איש נקבצו יחד וההיכל היה צר מהכילם. מר כהן, נשיא ועד המזרחי פה פתח את האספה ובשרנו כי הדרכן הנפלא מר שלום בצלאל צדיקוב ישא מדברותיו. אחרי מחיאת כפים וקריאת הידד התחיל הנואם לדבר יהודית-אשכנזית, הוא דבר לחרדים והוכיח את גדל נחיצות ההסתדרות המזרחית לקיום העם היהודי והשגת מטרתו בארץ אבות. המזרחי ילחם רק מלחמת הגנה במתינות ולא מלחמת תגרה ולא ננוח עד אשר ננחל מקומנו הראוי בקנגרס הציוני ובמוסדות א"י. תכן דרשתו היה אליהו הנביא. הנואם הסביר מדוע זכה אליהו הנביא לכבוד בישראל יותר מכל הנביאים. שלש המלים „ה' הוא האלקים" שעליהן העמיד אליהו את היהדות, הן הן היו מאז היסוד לעם היהודי ולתורתו ועליהן נלחם ומסר נפשו לא רק בימי קדם, כי אם גם עתה בזמננו זה. בשעה הפגרומות ברוסיא כל מי שהעמיד צלם בחלונו לא נגעו בביתו לרעה. ואף ביהודים המתבוללים לא נמצא אחד שעשה כן, להציל נפשו ונפשות ביתו ממות ורכושו משוד, כלם מסרו נפשם על שלש המלים הנ"ל ונתנו גום למכים ורכושם לשוסים ונלחמו בעוז עם המאות השחורות, כי אף היהודי המתבולל, שנדעכו בו כל זיקי היהדות ירגיש בעת צרה את הרגש הדת ושלש המלים של אליהו תופענה לפניו בכל זהרן. זהו סיד היהדות וקיומה וחלילה לנו להקל בזה. בצבעים בהירים האר הנואם את צרות ישראל ולחץ נשמתו ומעיני כל הנאספים זלגו דמעות במשך כל הדרשה, שארכה עד אחרי חצי הלילה.

ע־בר אר־ח.

מקרוב ומרחוק.

שונות. בהאידו באונגרן נתפש חבל מדיארים, שיסדו בית דפוס לזיף שטרות כסף. שי שה דפוסים נמצאו שם, לשטרות בני עשרים, חמשים ואלף כתר — במסינא ההרוסה ברעד האדמה הנורא, נצל עוד איש אחד חי, שהיה קבור בעי בית אחד ארבעים יום. הוא נפל עם התקרה אל חנות של מאפה-נפת ונזון מן התפוחים ומבקבוקי יי"ש מתוק. עתה ברור וודאי, כי לא פחות הרבה ממאתים אלף נפש אדם נהרגו במהפכת ערי הככר באיטליא הדרומית. — בסוף השבוע שעבר התחולל שטף מים בכל אירפה התיכונה, באשכנז, בהולנד, באוסט-ריה, בביהם, במורביא ובאונגרן. דרכים, בתים וגשרים נהרסו, ערים שלמות וכפרים נהפכו לים זועף, כמה עשרות בני אדם נטבעו. ובמקומות הגבוהים כסה שלג בגבה כמה מתרים את הארץ עד שמסעי מסה"ב נעצרו. — הדומה הרוסית הסכימה להטיל מס חדש על ניר של צינרטות ושפופרות. — עדוארד מלך אגליא והמלכה בקרו את קיסר אשכנז בברלין למרות השנאה העצומה השולטת עתה בין האנגלים והאשכנזים מתוך קנאה. אנשי העיר קשטו את בתיהם בדגלים ויריעות. ואלפי פועלים חסרי לחם התקבצו בחוצות, עקרו את הדגלים ושברום ובקולות מחרישות תבעו עבודה ולחם. — כל מדינות אנגליא באפריקה הדרומית עם שתי המדינות טרנסוול וארניא, שכבשה מאת ההולנדים, מתאחדות עתה לממלכה שלמה כמו כל מדינות אוסטרליא וכל מדינות הודו. בראשה יעמוד נציב אנגליא וסינאט ונבחרי המדינות, ולכל מדינה ומדינה יהיה גם ועד של מועצה בפני עצמה.

*

חמש מיליונים. המיליונר היהודי לואי היינסהיימר בניו־יורק הניח בצואתו מיליון דולר (חמש מיליונים כתרים) לצדקה בתנאי, שכל מוסדי הצדקה שבעיר הגדולה יתחברו לכיס אחד ויפעלו ביחד. ואם לא יתקים התנאי אז יתנו רק כ"ה אלף דולר לבית הצדקה אשר על שם מונטיפיורי, מאה אלף לחברת התמיכה הראשית ויתר הכסף יחזור ליורשים, בזה רצה המנוח להכריח את העוסקים בצרכי הצבור לחבר את כל מעשי הצדקה לחזוק העבודה ולהמעיט את ההוצאות. הון המנוח לא היה רק חמש מיליונים דולר והניח חמישיתו לצדקה.

גלות חדשה. באירקוצק בסיביר התיכונה פקד הנציב הרוסי על כל היהודים היושבים שם, כאלפים נפש לצאת מן הארץ. עתה באמצע החרף הקשה השולט בסיביר על היהודים ונשיהם וטפם לקחת כלי גולה ולנוד לאשר ישאים רגליהם. היהודים פנו בטלגרמות אל ראש הממשלה ואל הדומה ואין עונה.

הפורים מצבא. בברגסס באונגרן נגמר משפט 95 יהודים, שעסקו בפדיון בחורים מעבודת הצבא. שלשה שבועות ארך המשפט. נגלו כמה מיני רמאות וזיוף ומתן שחד. הנאשם הראשי ישראל מאיר נדון על מ"ו זיופים כספר המטריקל לשתי שנים מאסר קשה, סיפר המטריקל הרמן גלבמן נאשם על מ"ג זיופים ונדון לשנה ותשעה חדשים מאסר, מנדל גלבמן לי"א חדשים, מ"ב נאשמים השיגו דין מאסר לשלשה שבועות. כ"א לשני שבועות, כ"ה לשמונה ימים, אחד לששה שבועית ושלשה לשבוע אחד.

רדיפת יהודי אוסטריא בא"י. הטלגרף מודיע מקונסטנטינופל כי היהודים נתיני אוסטריא ב צ פ ת התאוננו ע"י הטלגרף לפני הממשלה הטורקיא ולפני ציר אוסטריה בקושטא על שר העיר הלוחצם ומדכאם בתואנות שונות. ציר אוסטריא בעיר הבירה השתדל בעדם. אין ספק, כי הלחץ הזה הוא כנקמה באוסטריא. נחוץ מאד לעשות תעמולה בין היהודים בא"י לקבל עליהם נתינות טורקיא.

היהודים בפרס. הגנראל הפרסי ש פ ר א ל, פראי יליד רוסיא, שהיה עד כה יועץ מלך פרס וידו הימנית, בא פטרבורגה ועורך ה„פריינד" שאלהו על אדות היהודים בפרס. על אדות יחסו למלך פרס אמר: אני יוצא ונכנס בבית המלך ורואהו בכל יום בלי נמוסי החצר. חלק גדול יש לי בטרגדיה הנעשה בפרס ושכל העולם הנאור תמה עליו. על מדותיו של המלך לא אמר שפראל טובות, הוא רע מעללים. אבל בכל זאת היה העם הפרסי משיג כל חפצו לולא רוסיא ואנגליא, שהתערבו בדבר. על היהודים בפרס אמר: הפרסים שונאים את היהודים, את השנאה מעירים נגדם בכל עת וגם הם אשמים בזה, כי הם נבדלים מיושבי הארץ ובודדים בפנותיהם ובזה מתעוררה קנאה נגדם. כאשר תנצח תנועת החרות, ובודאי תנצח, אז יוטב גם גורל היהודים. במלחמת החרות משתתפים, כמובן, גם יהודים.

„וסר מרע משתולל". בלבוב הודיע נער כן י"ד שנה את המגיסטרט. כי הוא יוצא מתוך הכנסיה הקתולית ונעשה יהודי. הפקיד הביט עליו כעל משוגע ומסרהו לדופא העיר לבדקו והוא מצא, כי אמנם אין נכונה ברוח הנער ואינו רשאי להמיר דתו מדעת עצמו. מעשה שהיה כך היה, אמו של הנער נתפתתה בנערותה והמירה דתה והיתה לאשה לקתולי וילדה לו ילד. כמו תמיד במקרים כאלה נפלה קטטה בין הזוג וברחה עם הילד לאביה, שקבלה בזרועות פתוחות והנער נתגדל בתור יהודי, אף שלא היתה רשות למולו עד היותו בן י"ד שנה שיכנס בברית ישראל מדעת עצמו. עתה נמלאו לו י"ד שנה ורצה להתגייר והמגיסטרט גדר דרכו. כאשר ימירו בבתי הגזירות דת נערות גנובות יהודיות אין איש בודקן אם משוגעות הן.

עלילת הדם החדשה. למרות הודאת הנער הנוצרי השוטה סקאלא, ששחט שלש ילדות בראדעשאוויץ אצל פראג ואף שהבירה אותו ילדה אחת שנמלטה מידו בפצעים, מסיתים קנאים משבים את האכרים ביהודים בהבטיחם, כי אנשים נאמנים ראו ביום הרצח יהודי זר בעיר ותבה חשודה בידו, ישם היו כלי הדם. והעם המתרגז על היהודים המתחפשים כאשכנזים ומכעיסים את המשכים מאמין ברבה ההיא והקצף על היהודים הולך וגדול. שחיטת הילדות היתה בימין צואריהן ומזה ראיה שהרוצח הוא אטר יד ושחט בשמאלו וכן באמת הנער סקאלא הוא אטר יד ובכל זאת מאמין העם שאי אפשר, כי נער קטן עשה זאת. והעתונים המשכים, מלבד אחד כמז, שוחקים ושמחים לבערות בני עמם ולאמונתם המפלה ובלבד שיראו נקם ביהודים.

חתן וכלה. בעיר סיגעט באונגרן נשא הזקן בן צ"ח שנה אליהו ליב את הזקנה רעכל טאגעל בת צ"ח שנה כדת החוק האונגרי. זוהי האשה הששית שלו והוא הבעל החמישי שלה. היהודים בעיר חרפוהו ובזוהו ובקשו להכותו בבית הפקודות.

בעד יהודי רוסיא. סוף סוף הפסיקו הקדטים בדומה הרוסית את שתיקתם בענין לחץ היהודים וראש המדברים שלהם, רודיטשב, השיב לצוררי היהודים על תלונתם, כי כל ראשי המורדים ומסיתי העם ברוסיא הם יהודים. „אין לכם רשות להתפלא על זה, קרא רודיטשב כי כל עוד ידכאו את העם הנלחץ והנענה ויגזלו משפטיהם אי אפשר לבטל את הטרור מצדם. אם תרצו לעשות קץ לרציחות פוליטיות, אין רק תחבלה אחת: לעשות צדק; אל תחללו את הרגשת הצדק של חלק גדול מן העם, אז לא יעשו גם המה עולה לכם. אנחנו נלחם בעד שווי־זכיות ליהודים. חדלו מעשות להם רשעה, אז יהיו בתנאי הארץ רציחות פוליטיות אי אפשרות. שאלת מתן שווי־זכיות היא שאלה עקרית ברוסיא ובלעדי פתרונה לא תהיה לנו רוסיא חדשה. רק בהפסקת השיטה הישנה במהרה תגיע השעה שתתחיל לנו תקופה חדשה של התחדשות והתקדמות ושלום פנימי גמור". ברור הוא שהדברים האלה לא פעלו עוד על הרוב בדומה, אבל חשוב מאד, שעכ"פ הקדטים החפשים הגידו דעתם בלי מרד.

בבית מרזח. וואלף: איך מכירים תרנגלת בת כמה שנים היא? בער: בשניים מכירים אותה. וואלף: היש שניים לתרנגלת? בער: לא, אבל לנו יש.

משדה הספרות והמדעים.

הנצרים הקדמונים והיהודים.

מאת מתתיהו מיזיש.

היהודי ששנא את הנכרי הלוחצו, פנה ערף גם להתרבות העתיקה, אסר את חכמת יון (ב"ק פ"ב:). אבל אין לשכוח, כי אז כבר נבלו פרחי יון, אז נתעסקה ונתפתלה רוח יון ברומי, רומי התרבותית היא אומה שפלה (כתובות סו:) והיא בזויה, שאין לה כתב ולשון (ע"ז י.), כלומר בג' דברים קדמה מלכות יון לאדום: בנמוסין, בפנקסין ובלישון (ב"ר פט"ז). בורגני א' בדא להם ארמית (רומית) מתוך יונית (ירוש. מגלה פ"א ה"ט). הרומי הוא מחקה מעשי אחרים, טופס מקולקל, מהות ספוגית, הרומי הוא סנוב תרבותי, המדבר רק דברי תפלות (מגלה יב:). רגש הכבוד, שהיה ליהודי לתפארתה של יון, פסק פה כליל. כמו שהנכרי העתיק בזה ותעב את היהודי, כן,—אולי בזכות הרבה יותר גדולה, בזה ותעב היהודי את הרומי. ההבדל היה רק שהרומי הזד, האימר ע"ר „ירודה שבאומות": „במה בזיתי אותה", יכול להוסיף גם „כמה הרגתי אותה" (שמ"ר פ"ל).

הלחץ תחת ממשלת רומי היה כביר. למרות החוק הכתוב, היתה המציאות עצבה. אבל בכל אופן לא היתה בהיחס הרע דזה שטה קבועה מראש. משווי־הזכיות. שנחלו היהודים תחת קרקלה כמו כל בני המזרח, לא הרויחו אז הרבה. שווי־הזכיות היה יותר חובה מאשר זכות, כי על האזרח הרומי היו מוטלים מסים גדולים. ובפרט בירושלם. שווי־הזכיות לא נתן להיהודים מאומה. אבל על כל פנים לא הוצאו מחוץ להחברה האנושית. א ת ה צ ע ד ע ש ת ה ה נ צ ר ו ת.

למה לנו לכחש? היהדות התנגדה בכל כחותיה להתפרסמות הנצרות. בקדושת ישוע הנהיגו הנצרים פולחן מוזר של השבעות בשם ישוע (מרקוס ט"ז י"ז, מעשה השליחים י"ט י"ג, רגדת אבגר הסורית, ע"ז כז: קהלת רבה פ"י ה'; פפירוס מצרי נזכר אצל סמית[1]), מה שאינו מועיל לרומם את האדם נגד התגברות המיסטיקה במחנה ההוזים הנצרים פנו חכמי ישראל, בראותם בזה ירידה רוחנית, שבעקבה כרובה גם התנונות מוסרית. על כן הדגישו הם, שהמשיח יהיה רק גואל פוליטי, שיבוא לכנס גליות ולא לתת תורה לישראל (ב"ר פצ"ח ובמקומות רבים). הנצרים היו רגילים להשוות את משיח עם אדה"ר (א' קרינתים ט"ו מ"ה), כמו שנפרץ גם בספרי הקבלה ומעט גם במדרשים. הנצרים ראו במשיח מחזיר האושר וההצלחה, ששלטו בימות אדה"ר (צואת לוי י"ח, Irenaus: adv. haer. III 18. 7) ולכן אמרו רבים, שאדה"ר היה צדוקי וכדומה (סנהדרין לח.). הנצרים ספרו, שאלהים הפיל את סמאל מן השמים, בעבור שמאן להעריץ באל את אדה"ר־משיח. ובישראל ספרו להפך: כשטעו מה"ש ובקשו לומר לפניו קדוש הפיל ה' עליו תרדמה (ב"ר פ"ח). למען בטל את ההגדה הזו, שהשטן־הנחש נפל מן השמים, בעבור שלא אבה לכרוע לפני המשיח, אמרו שהנחש היה חיה משית והיו מצטערים על שאבד מן העולם, כי היה מועיל במלאכתו וחריצותו לאדם (סנהדרין נט:). גם בחנוך ראו הנצרים דוגמא של משיח, שעלה כמוהו לרקיע, לכן אין בכל התלמוד והמדרשים הרשמיים, שחנוך עלה לרקיע. חנוך נחשב ב„טמוסן של רשעים", ורק אפקורסים יוכלו לשאול: „אין אנו מוצאים מיתה בחנוך" (ב"ר פכ"ה). בכלל כל יחס ישר בין שמים לארץ בקשו חכמי ישראל להפסיק, אדם יעלה השמימה ונעשה מלאך או מלאך יורד למטה ונעשה אדם, הלא הוא חזיון דומה; מפני זה שאפו למחוק בישראל כל זכר מן הגדת המלאכים שנפלו. „רשב"י מקלל לכל מאן דקרי להן בני אלהיא" (ב"ר פכ"ו). (סוף יבא)

מטבעות עברים. ב„אנטרופוס", עתון מדעי לידיעת דעמים והלשונות היוצא בלשונות אחדות, מודיע כהן נוצרי ממדינת נאטאל באפריקה הדרומית, כי במוזיאום אשר שם נמצא מטבע עתיק של נחשת, שנמצא שם באדמה בשנת 1898 ע"י נזירים, שחפרו בגנם בעמק אמה. צורות המטבע בולטות וברורות ונראה שלא הרבו ידי אדם למשמש בו. בצדו האחד נראה גביע ובצדו השני תמר ופירות ענולים תלויים עליה. מימין ומשמאל לעץ נמצאים כמין בקבוקים. מצד אחד חרות בכתב דעברי העתיק „בשנה הרביעית" ומצדו השני „לחרות ציון". המטבע נעשה איפא בימים הראשונים של החשמונאים וזה אות נאמן, שיהודים בזמן ההוא עברו באניות לא רק לאירפה, כי אם גם סבבו את אפריקה.

[1] W. B. Smith: Der vorchristliche Jesus 39.

מנחם האבער	מרים געלדצעהלער

מאורשים בחדש שבט תרס"ט.

זאבנא,	אנטווערפען

מעמק לבי אברך את ש"ב היקר מר שמחה ווסרשטרום לבאו בברית הארוסין עם ש"ב מ' בילא רובין. מז"ט להוריהם. נפתלי רובין — מיעלעץ.

באהבה אברך במז"ט את רעי היקר מר שמחה וואסערשטראם מפה לארוסו. שמחה שרויב, מיעלעץ.

ברגשי חבה וידידות נברך את רענו היקר מר ליבוש קאלב מפה לחתונתו את בת מו"ה צבי חיים טענצער מקאלבושוב.

משה קרישער, יצחק דיינהאלד, יאסלא.

מקרב לב עמוק אביע במז"ט לרעי יקירי מר מענדל הבר מזאבנא לארוסו. זלמן הערצינ, וויזניץ.

את העבריה המצוינה מרת ריזל רכנשטריט מפרמיסלא לחתונתה מברכים במז"ט.

י. שפאלטער ואשתו.

הנני מושיט בזה אגודה שושנים למרת ריזל הכנשטריט לחתונתה. במז"ט. ש. ריטשר, סאקאל.

הנני מברכים את רענו מר ליב ריכשער מלובאטשוב לחתונתו.

יוסף ראסט, ישעי' שיינדלינג, לובאטשוב.

מעמק לבי אברך את ידידי מר שמואל קלויזנר מדומבראווא במז"ט לחתונתו עם מרת מלכה ברטעשיק מפריסטיק. יחיאל פפעפער, ראדומישל.

ברגשי כבוד נברך את ידידנו מר בעריש בראנדשטעטער במז"ט מעמק לבבנו לחתונתו עם מ' טויבע מושי מדומברובא.

ישראל גראם, יהושע פוהרמאן, ברינל.

מקרב לבי אברך את ידידי מר שמואל קליין במז"ט לחהינת בנו מר בנימין.

שמואל פריעדלער--סמרי.

מפנימיות לבי אברך במז"ט את ש"ב מר ברוך מייסטער לארוסו. מז"ט להוריו.

רפאל מייסטער—פרמיסלא.

במז"ט לידידי מר צבי זאנטאג ומר משה קארפיאל לארוסם. יצחק קידשבוים—קאלבאשובא.

הנני מברך במז"ט את ידידי מר צבי זאנטאג ואת ידידי מר משה קארפיאל לארוסם.

יוסף געלדצייהלער—קולבאשובא.

ברגשי אהבה וחבה אברך את רעי החביב מר בצלאל קארנפעלד לארוסו במז"ט.

שלמה שיף—סאנוק.

לייס הנשואים של מר מיכל בלייוויים אומר: למזל ולברכה ולהצלחה! ידידו נ. ד. וויזניץ.

ברגשי אהבה אברך במז"ט את ב"ד מר משה קארפיאל לארוסו עם מ' חי' לעסנער מסערעט.

הירש קארפיאל—גלוגוב.

ברגשי אהבה וידידות נברך במז"ט את מחו' מו"ה ישראל אברהם מאנדעלבוים מקראסנא לחתונת בתו מ' גיטל. ישכר זאמע־פריינד ודעיתו—נאדבורנא.

הננו מברכים את הרה"ג הגביר מו"ה יצחק תאומים לארוס בתו מ' חיה עם מר אבא איטיננא מליביב. מו"ל „המצפה".

למוד מרחוק.

הנני מתכבד להודיע, כי הוצאתי שלשים ושנים מכתבי הוראה ללמוד השפה העברית מרחוק. המכתבים נותנים את האפשרות לכל איש לסגל לו את השפה העברית על בריה בכתב ובפה. המכתבים כוללים בקרבם: 1) ספור גדול כשלשים ושנים המשכים מתורגם בשני אפנים: תרגום מדויק ותרגום חפשי, ערוכים לשוב ולתרגמם עברית; 2) 719 הערות אל פרקי הקריאה כדקדוק ובתקון מלים; 3) 997 שאלות בעברית לתרגילי הדבור; 4) כל הדקדוק מראשו ועד סופו מחולק ב63 פרקים עם 76 לוחות עם תרגילים. נתוחים וחנוכים שונים; 5) פרקי ספרות בשיר ובפרוזא מעשרים וחמשה סופרים שונים מן היותר חדישים וטובים, ערוכים לתרגם; 6) 32 תאורים וציורים, שיחות, מכתבי רעות ומשפחה; 7) 76 ספורים וציורים עברים, לעברם בהבניות שונות לתרגילי הדקדוק; 8) 79 ספורים, ציורים ומכתבים אשכנזים ערוכים לתרגמם עברית לחנוכי התרגום והסגנון; 9) 31 מפתחות לשעורים (83 פתרונים); 10) 8 בחינות (16 מחלקות). תלמידי המכתבים האלה עושים חיל להפליא, על זה יעידו מאות מכתבי התודה שבידי. פרוספקט הנני שולח חנם. מכתב לדוגמא כתר אחר.

S. Walkowski Krakau, Miodowa16

מצות לפסח בזול.

דיא זייט יאהרען אינטער שטרענג ארטהאד. אויפזיכט בעשטעהענדע מצוה-בעקעריי מיט מאטארען-בעטריעב דעם אריאב רייז אינג. בראָד, ליעפערט מצות אין בעקאנטער פארציגליכער קוואליטעט צו אללערביליגסטען פרייזען. אים רעכט-צייטיגען אויפטראג ווירד געבעטען.

Alois Reis Nachf. Ung. Brod (Mähren).

מתקבלת החתימה על העתון

הפועל הצעיר

יוצא לאור פעמים בחדש בארץ ישראל

מביא בכל גליון: א) מאמרים בשאלות היותר חשובות בחיי הארץ בכלל ובישוב החדש בפרט; ב) חדשות מכל הנעשה ונשמע בארץ; ג) ציורים ותמונות מחיי הארץ; ד) פי-ליטונים, שירים ועוד.

העתון שופך אור של בקרת נמרצה ואמתית על כל המעשים בארץ ישראל וכבר קנה לו שם באוביקטיביות משפטיו.

מחיר החתימה: לשנה 6 כתרים, לחצי שנה 3 כתרים לרבע 1.50 הסוכנות הראשית הראשית בגליציא אצל:

U. Buchbinder, Gliniany (Gal.).

כאן אפשר ג"כ להשיג קומפליטים שלמים וגליונות בודדים מהשנה הקודמת במחיר זול.

לחג הפסח הבא.

אגודת כורמי „התקוה" במושבות פתח תקוה בא"י מוכרת יין, קוניאק וספירט משובחים מאד כשרים לפסח אף למהדרין מן המהדרין, הכל עומד תחת השגחת רב המושבה ומופרשים מהם תו"מ ונזהרים על כל המצות התלויות בארץ. המחירים נמוכים מאד. נשלח רק ע"י נאכנאהמע אחרי השלומי שלושים אחוזים דמי קדימה. השולח כל המחיר במוקדם ישיג הנחה עשרה אחוזים מהמחיר הקצוב. הכסף ישלח בעדני דאנגלא-פלשתינא קומפני ביפו או ישר אלינו ע"פ הכתבת:

Agudhth Kormei Hatikwah
PESACH TIKWA bei Jaffa
Palästina

מורה שפת עברית ופדגוג מצוין

המעתיק באר היטב בשפת פולנית, או אשכנזית הנ"ך ומלמד דקדוק. מבקש לחיק שעורי ימורים בשכר ממוצע. לפנות אל מערכת „המצפה" בשביל M. J.

Newyorker Germania

LEBENSVERSICHERUNGSGESELLSCHAFT.

Versicherungsstand am Schlusse des Jahres 1905		K. 539,686.228.—
Stand der Activa laut Bilanz Ende 1905		„ 176,528.370.—
Einkünfte von Assekuranz Prämien und Zinsen 1905		„ 30,748,986 —
Ueberschuss vom Jahresumsatz	K. 2,215.336.—	„ 13,934.003.—
Reserven v. früheren Jahren für Dividende	„ 11,718.647.—	

Folgende **Vorteile** bietet die **Newyorker Germania** ihren Versicherten:

1) Sie gewährt die ersten Dividenden schon nach Ablauf des ersten Jahres; 2) die Polizzen behalten ihren Wert nach 3 Jahren der Austellung sogar wenn die Versicherten durch Selbstmord oder Duell starben, und auch in Fällen, in welchen der Antrag objectiv falsche Deklaration enthält; 3) Reisen um die ganze Erdkugel unterliegen keinen besonderen Prämien; 4) ebenso brauchen im Kriegsfalle die zu den Waffen Berufenen keine besonderen Prämien zu zahlen; 5) nach 3-jähriger Versicherung kann der Versicherte, bei Einstellung weiterer Entrichtung der Prämien, über die Polizze frei verfügen, gemäss der in der Polizze ersichtlichen Instruktion.

General-Agentur für Westgalizien

Sigmund Gleitzmann, Krakau
Jasnagasse 5.

Agenten unter günstigen Bedingungen gesucht.

חברת „אחיאסף".

יצא לאור **תולדות השלמת האדם.**

כרך רביעי (האחרון) חלק שני (סוף הספר).

מאת יוליוס ליפפרט, תרגום ד. פרישמאן.

תוכן הענינים (מקוצר): תולדות משפחת האבות והתפרדותה. המעבר מן הפולוגמיה אל המונוגמיה. יבים אצל העברים. השקפות כוזבות. עבודת נשים בתור עבודה שלא לשמה. הדת בתור כח מעורר. מורא שמים הועיל להנהיג את ההמון. מושג המוליד אצל היונים. הדם והמים בתור כחות מולידים. ערך האשה עפ"ר אפלמון. התיחסות הילד אל האם או אל האב. השפעת המלכים על הגרמנים בנוגע להתיחסות אחרי האם. מה בין נשיא וראש? מה בין מלך לחרצוג? חק ירושת הממשלה אצל הרומיים, הגרמנים והסלווים. המושג הפסיחולוגי ע"ד הקשר שבין האב והכן בתור גורם להתפרדות משפחת האבות. התחלקות העבודה בין יחידים מומחים, הסבות שגרמו לזה, הסרת עול ממשלת ראש-המשפחה בסקנדינוויה. העבדות. ממשלת האב כתור מקור העבדות. גזל ומסחר. הכנעה. המסחר באנשים לוקח את מקומו של המסחר בצאן ובקר. הבית הגדול בתור מעון להארונים והאחרים — בעד יהר המשפחה. האדונים, העבדים והאכרים בארץ רוסיה. מזונות הארונים ומזונות העברים. איזו מזונות מותרים לעבדים לאכול? כניסת זרים בתוך המשפחה. ראשית התפתחות העדה. האצילות בפולין. ההבדל שבין אשכנז ובין פולין כנוגע לסדרי הכפר. ראשית יסורי הקולוניזציה. תולדות התפתחות מושג המרינות ומושג המשפטים. השלום כתור סמן ליושר ומשפט. מצות הכנסת אורחים. כיצד התפתחו הפרטריות. הפרטריות ועבודת הקדש. „הברים לקרבן" וחגי קרבנות. בעלי עצה ובעלי אספה. המרינה הטריטוריאלית. התפתחות בנין המרינה אצל היהודים. ואצל המצריים. דיני ממונות ודיני נפשות. כיצד נבנית עיר. העיר כתור מגן השלום. מקלט. אוירו של מקום משחרר. סוד של המספר שנים עשר. שתים עשרה ערים. המרינה הרומית. קדשים. מלך וכהן. מעמדות ונבחרי עם. המדינה מתפתחת. שלום לפי הלשון: „הרב" למלך. המשפט ונקמת גואל הדם. משפט הרב. פקירים. אצילות של פקירים. בעלי הארץ. המלך והמסים. פירו ומצרים. יוסף ופרעה. הקנין הפרטי. הזכות והמשפט. הילד והמהסה שלו. מעשה עבן. מיני שבועה שונים. המים המאררים. הרואל. ענויי הגוף. כופר נפש. פריו. ופשרה. עונש מות. חובת גלות. התפתחות מושג הרכוש. מטלטלים וקרקעות. הרכוש והמות. דינים מומחים ויועצים ועדים, חברות ואגודות. מהפכה.—עבודת הקודש והשפעותיה. הרע. סבת הרע, החטא. חטאו של אדם הראשון. עבודת הקודש ועולה הככר. הדתות המתוקנות. דת היהידים ודת הפרסים. תורת קונפוציוס. תורת בודהא. ירידת הבודהיסמוס. הנוצריות. ירושלים וערי השרה. מפלגת כהנים וכהנים מן הצד. יוחנן. ישוע הנוצרי. הרעיון המשיחי. תורת מוסר ומרות. גאולה שלמה. פילום. פילוס ותורתו. עטרה מוהזרת ליושנה. ממלכת כהנים הרשימן נדרים ונדבות. כלי הנשמה. נזירים. סגופים ומלקות. רינה של גיהנם ותשובה. אגרת מחילה. הריפורמציה בתור פתרון שאלת החיים. הפרוטסטנטיות והקתיליות. אמונת הרוחות והחקירה. היונים והפילוסופיה. נשמת העולם ונשמת האדם. מים אויר ואש. הקולטורה היונית. התקרמות הידיעות והמלאכות. קידם שנברא הכתב. אמצעים שונים לשמור דבר בזכרון. משקל והרוזי מהרוזת של קונביות ושר קשרים. מטות עץ. המטות אצל עמים שונים. ההינים, הבבלים והמצריים. המצאת הכתב. מיני אלפא-ביתא שונים. המצאת הדפוס. גלוי אמריקא. המצאות וגלוים. שחרור העברים. עבודת האדמה והרושת המעשה. הכרת האדם על יסודות חדשים.

עם הכרך הזה נגמר הספר כלו.

למותר נחשוב להרבות דברים ע"א הספר הגדול הזה, שכבר יצאו לו מוניטין בעולם הספרות והמדעים. אלה מהקוראים, שקראו את הכרכים הקודמים, כבר למדו ונוכחו, עד כמה גדול ערכו ותועלתו לכל איש מישראל וכי הנהו אוצר נחמד לספרותנו.

מחיר הכרך ר' 1.90 רו"כ (החלק א' — 1 רו"כ, ההלק השני — 90 קאפ.) ע"פ 2.10 רו"ב, מכורך הדר 2.40 רו"כ עם פארטא.

מחיר כל הספר ד' ברכים (100 גליון דפוס, 1600 עמוד) 7.69 רו"כ. מכורך הדר בד' כרכים 8.89 רו"כ (פארטא לכל ארבעת הכרכים ברוסיא 45 קאפ. והכרך הרביעי בלבד 20 קאפ).

כתבת אחיאסף:

Изд. «Ахіасафъ», Варшава, почт, ящ. 25.
Verlag »Achiasaf«, Warschau, Postfach 25.

הסוכנות הראשית

לספרי הוצאת „אביב" באוסטריא גליציא נמסרה להמו"ס

ר' אברהם רבינזון, סטניסלאו

Buchh. A. Robinsohn, Stanislau

והוא ימלא בשמנו את דרישות כל מורה עצהיו"ט.

בכבוד **הוצאות „אביב" ורשה.**

בית הספר הלאומי בליברפול

Jewish Higher Grade School
40, West Derby st. **Liverpool,**
England.

אל ביה"ס הזה, היחיד במינו באנגליה, ואשר בו ילמדו בני שש שנים ומעלה למודים כוללים עפ"י התכנית בי"ס גבוה באנגליה ולמודים עברים עפ"י השטה הטבעית „עברית בעברית", יתקבלו נערים גם מעדים ומארצות אחרות. לחניכים באלה יש מקום בבית מנהל ביה"ס הד"ר י"ש פובס (שהיה לפנים עורך „המגיד" וה„שבוע") ללמדם ולחנכם ברוח עמנו ושפתו, גם להבינם אל בתי הספר הגבוהים אשר באנגליה. הדבור הוא, מלבד בלשון עבר ובלשון המדינה, גם בלשונות: אשכנז, צרפת, רוסיה ופולניה לפנות ע"פ האדריסה הנ"ל.

האטעל ורעסטויראציאן כשר

לבע"ב יהודים של

שלום אהרן ראזענטאל

בלבוב, רחוב הקצבים 13.

פחמים וקאקס

במכראות פרסיה ממוצעים ומובחרים ממקח השוה. לקונים בהמידות הנחה.

המשלוח ממכרה „קארלזוענן-ופשעמסא" לגאליציא עומד ביחוד ברשות בא כח הפירמא:

Carl Königers Sohn
Josef Perlberger, Lemberg.

„AGLINS"

שטוינענד ביליגעס הייצמיטעל!

נור מיט 1 קילא ראָהעהל פיר איינינע העלער, יע נאך דעם אָרט, קאן מאן מיט אונזערעם ניי ערפונדענעם הייצאפּאראט „אגלינס" יעדעס צימער אויסהייצען אדער פאן דער קיכע אויסהייצען צוויי צימער. שנעלע גוטע אנגענעהמע ווערמע.

דער אפאראט קאסטעט 12 קראנען

זוכע פערטרעטער פיר אלע שטערטע גאליציענס עט בוקאווינא, וועלכע מיט איין פאר הונדערט קראנען קאפיטאל שענע פאר טויזענדע יעהרליך פערדיענען קענען. זיך צו ווענדען אן

»Aglins«, Untern. f. Beheizung mit Rohöl, Stryj.

אדער אן דען בעפאלמעכטיגטען דער געזעללש.

Baruch Löw, Schodnica.

Wyd.: Naftali Hof. / S. M. Lazer.
Odpowiedzialny Redaktor: S. M Lazer.
Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzu

דברי חכמים

מורה דרך בביאור דברי חכמינו בתלמודים ובמדרשות

מאת **דר. וואלף מישעל**

בספר הזה נפתרות החידות, שהצפינו חז"ל באגדותיהם על פי מצב החכמה ועל פי שיטות הפילוסופיה והרעיוניה, ששלטו בעולם המדע בזמן התלמוד. המעיין בספר הזה יבין רמזי חכמינו הקדמונים ורזיהם, הכמוסים באגדות ובמדרשים וידע במה גדלה חכמה הראשונים ומה רבו הרעיונות הצפונים במלים הפשוטות לבאורה. בספר הזה אין דרשות, כי אם דברי הגיון בריא ופשוט, שכל ישר מאיר עינים.

מחירו 3 בהרים עם המשלוח. להשיגו מיד המחבר

Rabbiner Dr. W. Mischel

Kimpolung (Bukowina).

לשוב"ים.

יצא לאור הספר המצוין „מנחת יששכר" ג"ח על הלבות שו"ב מאת הרה"ג וכו' מוהר"ר יששכר בער גאלדראט שו"ב מובהק דק"ק קיעל"ץ. הגאונים והגדולים היותר מצוינים שבדור הזה שליט"א הסכימו, כי בהבושם הזה עוד לא הופיע בספרות השו"ב עד עהה. ויהי' להועלת גדולה מאד לכל רב ושו"ב. מחירו 1.10 ר', מלבד פורטה 40 קופ. בלי דמי קדימה לא ישולח. למו"ם רבט הנוה. להשיגו אצל המחבר נ"י

S. B. Goldrat Schächter in Kielce – Russ.-Polen

ואצל Samson Jerusalimski, Kielce

ואצל הסוכן הראשי מר פייוויל ראזען בווארשא. ואצל כל בתי מסחר הספרים בווארשא.